

تورک تاریخ انجمنی

مجموعی

۱ تموز
۱۳۴۰

اون دردنجی سنه
نومرو ۴ (۸۱)

تورکیه ده اصلاحات فرمانی

— غیر مطبوع وثیقه لره نظراً —

قریم سفرندن صوگرا (۱۲۷۲) باب عالی بی اگ زیاده اشغال ایدن مسئله لردن بری ده، اصلاحات فرمانیدی. اصلاحات فرمانی، غیر مسلم تبعه نك امتیازینه دائر نشر ایدیله جك فرماندی. او زمانه قدر غیر مسلم تبعه حقوق اعتباریله مسلملره مساوی دکلدی. حق دکل یالکمز حقوق؛ البسه، قیافت و اجتماعی حیات نقطه نظرندن ده هیچ بر مساوات قبول ایدله مشدی. دردنجی مراد دورنده خریستیانلرک تدلیلی شریعت احکامندن صایلیوردی. آره صره قیافتلری تعیین اولونیور، آنه پنمه ملری، حامده نعلینسز کزمله لری، باشلرینه چیغراق طاقالری، سواقده قالدیرمدن کیمه ملری کبی انسانی حسله بیله باقیشما باجق نظاملر قونولیوردی. عثمانلی پادشاهلرک خریستیان تبعه حقنده روا کوردکلری بو معامله کندیلرینه عربلردن میراث قالمشدی. خریستیانلره قارشى آغیر معامله لری ایلك وضع ایدن، حضرت عمردی. عثمانلی پادشاهلرک شرع شریفه مفایر عد ایتدکلری مسئله بوایدی؛ یوقسه قرانده کتاب اهلنک تدلیلی امر ایدلیوردی.

فقط عثمانلی اداره سی ضعفه دوچار اولدجه، آوروپالیلر تورکیه ده یاشایان خریستیانلره قارشى حامی طورى طاقیندجه، بوشر طرک دوام ایدمه جکی آکلاشیلدی. دینی بر خصومت، جاهلانه برتعصب تأثیریه عصرلردن بری دوام ایده کلن، آوروپاده قاتولیکلره پروتستانلر پینتده اولدینی کبی، تورکیه ده ده مسلمانلره خریستیانلر پینتده موجود اولان منافرتلر مساواتلرقلر یاواش یاواش قالمایه باشلادی. بو حقیقی ادراک ایدنلر، خلقدن زیاده آوروپا تربیه سیله یتیشمش تورک رجالیدی.

سیدالجید دوربدہ، رشید، فؤاد و عالی پاشا کی آروپا عرفاتی جدآ تقدیر ایدن بویوک سیالر یتیشدی . بو ذکالک تاثیریلہ ایدی کہ، او زمانہ قدر هیچ بر خریستان دولتیله اتفاق ایتمین تورکیه، انکلیزلر، فرانسلر و ساردنیالیرله اتفاق ایتدی، روسلری الیم ہزیمتله اوغراتدی .

بناء علیہ آروپا ایلہ برلشمہنک، غرب عرفاییلہ فیکرلری تتور ایتہنک لزومی آکلاشلمشدی . تورکلر غرب حیاتی آکلامادجہ، آروپانک دولتر منظومہ سنہ کیرمہ دیکجہ، کندیلری ایچون یاشامق و بقا بولوق حق یوقدی . بو حقیقت آرتوق کاملاً تظاهر ایتمشدی . از جملہ پارس معاہدہ سنک بر مادہ سی دە، تورکیہ دە کی خریستانلرک حقوقہ متعلقدی . بومشئہ بی تدقیق ایچون وکلادن واجبی سفیرلرندن مرکب مختلط بر قومیسون تشکیل ایدلدی . قومیسونده شیخ الاسلام عارف افندی دە داخلدی . قومیسونک قرارلری کاملاً ضبط ایدلدی، بوتون قرارلری احتوا ایتک اوزرہ بر فرمان قلمہ آلیندی، ایشته (اصلاحات فرمانی) بوایدی . بوفرمان، دردنجی ہاتری زمانندہ قاتولیکلرلہ پروتستانر بینندہ کی مساواتسزلقلری قالدیرمق ایچون نشر اولونان (نانت فرمانی) کی برشیدی . بزده دہا اوچونجی محمد سلطنت سوررکن، آروپادہ بو مساواتسزلق قالدیرلمشدی (۱۵۹۸، ۱۶۰۷م) فقط بالآخرہ، اون دردنجی لوئی زمانندہ تکرار تأسیس ایدلمشدی . شیمدی تورکلر دە خریستانلرہ کندیلریلہ مساوی حقلر و برمک احتیاجی حس ایدیورلردی . فرمانک اعلانندن اول، القاب و عنوانلرک دە تبدیلی دوشونولدی . « ایجاب وقت و حالہ کورہ انسب عنوانلر وضع واحداث اولنسی ایچون » بر قومیسون تشکیل ایدلدی . بو قومیسونده خارجیہ ناظری فؤاد پاشا ایلہ بکلکلجی عقیف افندی وجودت افندی (۱) دە داخلدی . قومیسون بر دفعہ طوپلانندی، (قارص) ک روسلر طرفندن استیلاسی خبری کلنجہ تأخیر ایدلدی، نہایت واز کچیلدی . اساساً بوقطہ بی دوشون فؤاد پاشا ایدی . پاشا، « ہر خصوصہ اختراعات واحداثاتی سور بر ذات اولقلہ فرمانلرک القابی دخی تبدیلہ مراق ایتمشیدی . حالبوکہ اصلاحات فرمانک اعلانی اہل اسلامہ زیادہ طوقنہ جفتدن بوضرہ فرمانلرک تبدیل القابیلہ دخی اوغراشمق مناسب دکل ایدی . »

نهایت اصلاحات فرمانی حاضر لاندی. هر کس فرمانک او قونمانسی صبر سزلقله بکلیوردی. « فرمان جمادی الاخره تک دردنجی صالی کونی او قوناجق » دیسه ایشیدلدی. او کون صدر اعظم عالی پاشا پارسه کیتدی، فرمانک او قونمانسی قائممقام پاشایه براقدی.

فرمانک او قونمانسی جمادی الاخره تک اون برنجی بازار ایرتسی کونه قالدی. او کون هوا پوصلی ایدی. ذکیه سلطان ده وفات ایتشدی، فرمانک او قونمانسی بر آرز کچیکدی. فرمان عالی قائممقام قبریسی محمد پاشا حضورنده، عرض او طه سنده او قوندی. فرمان او قوندینی صروده بالجمله وکلا، مجالس اعضاسی، بالفعل مناصب و مأموریتلرده بولونان علماء، بطریق، خاخم باشی، متره بولیدلر، روم ملتی معتبرانی، کاملاً عرض او طه سنده حاضر دیلر. معزوللردن کیمسه دعوت اولونمامشدی.

اصلاحات فرمانی مسلمانلره بک تاثیر ایتدی. فرمان موجبنجه مسلم تبعه کافه حقوقده خریستیانلره مساوی اولاجقلردی. حال بوکه اوزمانه قدر خریستیانلر رعیه مثابه سنده ایدی. باب عالی بو فرمانی مصالحه یه اساس اتخاذا ایدیلن درت ماده دن برینه نظراً اعلانه مجبور دی. بوماده ده، خریستیانلرک امتیازاتی مسئله سیدی؛ فقط بومشله عثمانلی دولتک استقلالنه طوقونماق شرطیله مقید دی. شمعی امتیاز مسئله سی بر طرف ایدلش، مسلم و غیر مسلم تبعه تک بالجمله حقوقده مساواتی قبول اولونمشدی. او کون مسلمانلردن بک چوغی متأتر دی. همان هر کس:

— ابا واجدادیمزک قانیله قازانلش اولان حقوق مقدسه ملیه منزی بو کون غائب ایتدک. ملت اسلامیه ملت حا که ایکن بویله بر مقدس حق دن محروم قالدی. اهل اسلامه بو بر آغلا یاجق کوندر.

دیوردی.

بومطالعه، صرف خود پسنده حسلره مستند دی. ملت اسلامیه تک ملت حا که اولماسی، جبر ایله، قهر ایله، جهل ایله، عرفانسزلقله ممکن اولامازدی. واقعا « ابا واجدادیمز » « حقوق مقدسه ملیه منزی، قانلریله قازانمشلردی؛ فقط بو حقوقی جهالتله ادامه ایتک ایسته مشلردی. غربک عرفانی و تکاملی اونلرجه مجهولدی. اراضی بی یالکز فتح ایتمشلردی؛ اورالرده یاشایان میلیونلرجه انسانلری بو کسک بر عرفانله تمیل ایتک، کندیلرینه ایصیندیر مق، رفاه و سعادتده، عدالت

وقانونده مساوی معامله به مظهر قیلمق خاطر لرینه بیله گله مشدی . دینداش لرینه بیله مساواتی ، عدالتی ، حق و قانونی دریغ ایدن بریکچیری ذهنیتک خریستیانلره نه درلوم معامله لری روا کوره جگنی آ کلاموق کوچ برشی دکلدی . بناء علیه مسلمانلرک خریستیانلره بخش ایدیلن بو حقلردن متأثر اولمالری ، ایچنده یاشادقلری قانونسزلق وعدالتسزک دورینه کندیلرینک ده بیکانه اولدقلرینه دلیلدی . خلقک تأثری ، اساسسزدی . غیر مسلم تبعه ایسه صوک درجه نمونندی . آرتق اوکون بوتون غیر مسلملر رعیت مسلکندن چقیور ، ملت حاکمه صره سنه کچورلردی . بو فرماندن ممنون اولمایان خریستیانلر وارسه ، اولرده بطریقله سائر روحانی رئیس لردی . چونکه فرمانده اولرک توظیف لری مندرجدی . بوندن باشقه ، روملردن ده بعضیلری ممنون اولیورلردی : او تاریخه کلنجیه قدر مسلمانلردن صوکر اولو روملر ، صوکر ارمنیلر و یهودیلر کلیوردی . اون ایکنجی عصر هجریده روملره یهودیلر یئنده ، بو تشریفات مسئله سندن دولانی اوزون مناقشه لر اولمش ، ایش دیوانه قدر عکس ایده رک نهایت روملرک یهودیلره « فتح خاقانیدن برو » تقدم ایتدکلری بیان اولونارق مسئله بصورتله حل ایدلمشدی . فرمان موجبنجه شیمدی هپسی ده مساوی طوتولاجقلردی . بو سبیدن روملردن بعضیلری :

— دولت بزى یهودیلره برابر ایتدی ، بز اسلامک تقوقته راضی ایدک .
دیه سویله نیورلردی . اوکون فرمان او قونورکن بر چوقلرینک صورتلری آصیقدی . اک زیاده ممنون کورونلر ، غرب فکریله یتیشن کنجلردی . بونلردن ده بعضیلری : « تبعه غیر مسلمه اهل اسلام ایچنه یاییلوب محله لر مخلوط اولیجق املاککزک فیثاتی ترقی ومدنیت توسع ایدر » دییه سوینیورلردی .

فرمان او قوندی ، هر فرمان او قونوشندن صوکره دعا ایتمک عادتدی . اوتهدن بری دعاوی مأمورلری ایچنده (دعاچی) نامیسه بر مأمور بولونوردی . دعاچیلر علی العموم جاهل آدملردی . حتی خسرو پاشانک صدارتنه دائر خط هایون او قوندقدن صوکره ، دعاوی ناظرینک دعاچیسى خسرو پاشایه دعا ایدرکن : « ریم قهار اسمیله قهر ایتسون ! » دیمشدی . بو حال نظر دقتی جلب ایلدیکی ایچون دعا وظیفه سی دعاوی جاوشلردن آلتیش ، دعا ایتمکی بیلنلره تودیع ایدلمشدی . بناء علیه باب عالینک رسمی بر دعاچیسى واردی . او تاریخلرده باب عالی دعاچیسى نور عثمانیه

جامعی خطیبیدی . نه زمان صدارت د کیشسه چاغیریلیر ، خط همايون اوقونور اوقونماز دعا ایتدیریلیردی .

اصلاحات فرماني مسلمانلره غیرمسلملرک مساواتی اساسنه مستنددی؛ بناءً علیه بومناسبتله دعا ایدلمه سی موافق اولامیه جقدی . بونک ایچون خارجیه ناظری فوآد پاشا ، خطیب افندیکنک چاغیریلما سنی تنبیه ایتمشدی . فقط شیخ الاسلام عارف افندیکنک بوندن خبری یوقدی . بناءً علیه فرمان اوقونور اوقونماز :

— دعاچی افندی نروده؟

دیهه صوردی . تشریفاتیکی نظیف افندی:

— بوق ، گلهدی .

دیهه جواب ویردی . او صروده ، مجلس معارف اعضاسندن عارف افندی متره پولیدلرک آرقه سنده طور یوردی . عارف افندی عمرینی واعظلقه کچیرمشدی . اساساً مابین همايون باش کاتبی حتی بکک خواجه سی اولوق حیدیه مجلس معارف اعضالغنده کچمشدی . معارف نظارتنه بیله واعظ قیاقیله کیدر ، اکثریا وکلا قوناقلرینه دوام ایدردی . عارف افندی شیخ الاسلامک کوزینه ایلشیدی :

— کل ، عارف افندی دعا ایت!

دیدی . عارف افندی درحال متره پولیدلرله پاپاسلرک صفنی یارارق کچدی ، میدانه چیقدی ، اللرینی آچدی :

— یا محول الحول و الاحوال! حول حالنا الی احسن الحال . اللهم ارحم امة

محمد . اللهم احفظ امة محمد!

دیهه بکک بردعا اوقودی . پاپاسلر فنا حالده بوزولدی . هرکسک جانی صیقیلدی . سر عسکر رشدی پاشا بودعا اوزرینه رفقاسندن برینک قولاغنه اکیلدی ، و شو سوزلری سویله دی:

— بر کیجه ساعت طقوزه قدر مشغول اوله رق بر اوزون لایحه قلمه

آلویده تمام ایتدکن سوکرا اوزرینه ریج دوکیم دیرکن یا کلشلقه مرکب حقه سنی آلوب دوکدرک بو قدر امکانی هبا ایتدکده انسان ناصل مایوس و متأثر اولور ایسه ، بو فرمانک عقبنده بو دعانک اوقونوشی ده اولیه اولدی .

معافیله استانبولده اخلاق فنا حالده بوزولمشدی . بر چوقلری بو فرماندن

صوگرا قویو متعصبلرله آلائی ایدیورلردی . حتی فرمان او قوندقدن صوگرا
خواجه لردن بری نماز قیلیورمش . محمدپاشا زاده سعید بک خواجه نك یانه کیتمش :
— نه قیلیورسک ، خواجه افندی ، فرمان او قوندی . کورمدکمی ، تبعه غیر
مسلمه ایله برابر اوله جغز !

دیمش . بو سوزلر قائممقام پاشایه خبر ویرلش . پاشا ، بر حدت ، سعید بکی
حضورینه چاغیرمش :

— سنک آغزیکئی بیرتارم !

دییه آزارلامش . سعید بک بو تهدید اوزرینه قائممقام پاشانک آیاغنه قاپانمش .
حتی پاشانک قانی بسم بکک قوناغنه کیده رک توبه و استغفار ایتدکن صوگرا
صاقالده صالحورمش ...

اصلاحات فرماننک او قونماسی استانبولدهده اوزون بر دیدی قودی به سببیت
ویردی . اسکی ذهنیتده اولانلرک بر چوغی وکلا علیهنده بولونمایه باشلادیلر . فرمانک
مضبطه سنی خارجه مستشاری صفوت افندی مهرله مشدی ؛ بوسیدن هر کس صفوت
افندی آقیشلامایه باشلادی . شیخ الاسلام عارف افندینک فرمان مندرجاتی
تصویب اتمه سی ایسه مقدوحیتنه سببیت ویردی . خلق فرماندن بحث ایدرلرکن :
— اگر ایشک ایچنده رشید پاشا ایله شیخ الاسلام سابق عارف حکمت
بولسه یدی ، بویله اولمازدی ، تکالیفک بعض مرتبه تعدیلی قابل اولوردی .

دیورلردی . هر کس وکلانک علیهنده ایدی . وکلا ایسه رشید پاشایه بوسورتله
غلیه چالداقلری ایچون نمونیدیلر . اک زیاده بو فرماندن خوشلانما بایر ، انکلیر ، فرانسیز
و اوستریا سفیرلیدی . حتی ایچلرندن بعضاری :

— وکلای حاضره مطلوب و مأمولرک اوتنه طرفنه کچدیلر .

دیورلردی . فرانسیز ایلچیبسی ایسه :

— دولت علیه نك بو قدر فدا کارلق ایده جکنی مأمول ایتز ایدک . قانون نه
نه دیدیسه وکلای دولت علیه قبول ایتدی . اگر بر آز طایانیمش اولسه یدی ،
بعض مرتبه کندولرینه یاردم ایدردم .

دیمشدی . فرانسیز ایلچیبسنک مقصدی مسلمانلری انکلیرلر علیهنه تشویق

ایتمکدی . چونکه انکلیز ایلیجیسی قانینک مسلکی تورکیه نیک خریستیان تبعه سی ایچون بعض امتیازلر استحصال ایده رک اونلری انکلتره به طرفدار قیلمقدی. نته کیم اصلاحات فرمائی ایچون طوبلانان قومیسینده بوکا فوق العاده چالشمش، نهایت مقصدینه نائل اولمشدی. حال بوکه اوتاریخه کنجیه قدر تورکر انکلزلره دائما میالدی. فقط بومسئله، خلقی انکلزلردن صوغوتدی. فرانسز ایلیجیسینک آرزوسی ده بوسورتله حصوله گلش اولدی. روسیه طرفداری اولانلره رشید پاشا طرفدارلری ده فرمانک مضرتلرینی صایوب دوکیورلر، خلقی وکلادن تغیر ایدیورلردی.

رشید پاشانک مقصدی تبعه غیر مسلمیه ویریلن حقوقک لزومنی انکار ایتمک دکلدی؛ اساساً کندی ده بوفکر و مسلکی ترویج ایدنلردندی. حتی خارجه حس ایتدیرمیه رک بو یولده خیلی ایلری کیتمشدی. فقط بونک تدریجاً یایلماسی طرفداریدی. عالی و فوآد پاشالر ایسه بوفکری بردنبره موقع تطبیقه قومیشلردی؛ بوسبیدن خلق فرمائی هضم ایده میورلردی. فرمانده مندرج احکامک بر چوخی ذاتاً موجوددی. بوسفر، یکی ویریلش امتیازلرکی کوستریلیوردی. برقسیمی ده غایت مهیم یازیلشدی. بو مهیم قسملرده آوروپالیره باشقه، مسلمانلره باشقه درلو تفسیر ایدیلیوردی.

حتی بعضلری فوآد پاشایه :

— بو فرمانک حکمنجه بوندن سوکرا رعایادن دخی وکلا و وزرا اولمق لازم کله جک.

دیمشله. فوآد پاشاده شو جوابی ویرمش:

— رعایادن وکلا و وزرا اولمق شویله طورسون مجلس والا اعضاسی بیله اولامیه جقلرینه فرمانک بر یرنده دلیل واردرکه حین حاجتده خریستیان تبعه دن بعضلری مجلسه جلب ایله مذاکره اداخل اولونه جقلری ماده سیدر. ایشته بوماده آنرک اعضاقلرینه سد اولمق اوزره فرمانه درج اولومشدر.

فقط خلقتک آغزینی طوتمق قابل دکلدی. خصوصیه رشید پاشا، متصل فرمانک بعض ماده لرینی ایضاح ایدیور، بو ایضاحر وکلانک قولاغنه کیتدکجه حدتی موجب اولیوردی. حتی بومسئله بی شیخ الاسلام عارف افندی ده ایتمش:

— بو ائنده بافرمان عالی نشر اولونان مواده ضررلی برشی یوقدر. خلق

دخى بونى حسن قبول ايتدى. بعض اعتراض ايدنلر وار ايسه ده انلردخى معزولين وكلا اولغله بمضيلرينى محاكه يه مجبور اولاجقز .

دئمش . رشيد پاشا ، شيخ الاسلامك بو سوزلرينى ايشيتدى، بونى كندى ايچون بر تعريض واخافه تالقى ايتدى ، جودت افندى يي چاغيردى، كنديسنه مسئله يي ايضاح ايتدى، شيخ الاسلام طرف افندى يه كوندردى. جودت پاشا، او مده شيخ الاسلام ايله ملاقاتى شو صورته تصوير ايدىيور :

«واروب تعليماتم وجهله ديدمكه رشيد پاشا مخصوصاً اللربكزى اوپر. ايشتمشكه وكلاي فخامدن بعضيلرى بو فرمانده مضر برشى بوقدر ، خلقده بونى حسن قبول ايتدى، بعض اعتراض ايدنلر وار ايسه ده انلرده معزولين وكلادر. بمضيلرينى محاكه يه چككه مجبور اوله جقز دير ائمش . رشيد پاشا ديوركه سائر معزولين نه دئمشلر؟ و محاكه دن چكينورلر يي، چكينوزلر يي بيلمم. بن بوكا اعتراض ايتدم ديسم يالان سويله مش اولورم. فقط اعتراضم فرمانك عمومته دكل، بعض موادينه در. و اعتراض ائتمكه دخى حقم واردر. زيرا بوقدر سنه دولت عليه خدمته بولنشم. نيمده بو دولته حصم واردر، وبونك ايچون محاكه يه دعوت اولتور ايسم كال ممنونته كيدرم. حاضر سويله چكم بعض موادى ايضاح ائمش اولورم. ذات دولترينك امور شرعيده مهارت كامله سى واردر. نيمده او قدر امور بولتيقه ده واردر ديو دعوا ائتم. لکن بوقدر سنه خدمات سنيه ده قوللائيلىم. دولت وملك وپادشاهك شان واستقلاله و شان وحيثيته طوقنوب طوقنميه جق ماده لرى فرق و تميزه اقتدارم واردر. خرسيتيانلر بر شى يانماش ايكن بو قدر امتيازانه نائل اولدقلى حالده بن بوملتن و دولت عليه نك بونجه سنه ملك وكلا سندن بولنديغم حالده افكار يي سربست سويله چك قدر امتيازم اولمسونمى؟ ديو تقرير و تبليغ ايلدم. شيخ الاسلام افندى بوكا جواباً پاشا حضرتلرينك امور بولتيقه ده مهارتى جمله نك مسلميدر . او دعوا ائتمز ايسه ده بز بونى دعوا ايلرز. او بو دولت فتوا امينى كيدر. هر مشكللى اذن سؤال ايدررز. حتى منجيقوفك مكله سنه انر معزول ايدلر. بن او وقت دخى اشتباه ايتديكم ماده لرى كيدوب كندوسندن سؤال ائتمش ايدم. بو خصوصه اعتراضه دخى حقلرى واردر. بعض مضر ماده و قوفلر نده اكرچه وكلا دن برينك قوناغنه كيتمك شانلرينه كوره نزلدر، لکن

وکلادن قنغیسنی ایستر ایسه جلب ایله اخطار ایتماری لارمه دندر . و بو صورتک رشید پاشا یالیسنده او طور ویده ینه دولت امورینه مداخله ایده بور دییانلره ابتدا معارض اوله جق بتم . انلر و قوفلی و بو دولته اقرانی منقرض اولمش بر ذاتدر . بن انلری بک بیوک بیلورم . فقط سائره خبر کوندر میوبده بکا خبر کوندر مکده سبب ندر؟ دیدکده صدراعظم بولندیقی وقت شیخ الاسلاملر مرجع اوله گلشدر . دیو جواب ویردم . بونک اوزرینه تکرار سوزه دوام ایله بن بولقردی بی وکلادن ایشتدم و بینلرنده دخی بویله برسوز اولدیغنی طویمدم . زیرا انلری مجلسدن مجلسه کور یورم . بکا کلوب کیتدکلری یوقدر . و پاشا حضرتلرینک علیهنه اوله بر سوز سویله جک اولسه لر بکا امنیت ایده منزلر . فقط جای اعتراض اولان ماده لر نره لریدر؟ دیدکده: اورالری بکا بیان ایتمدی دیو سوزی قیصه کسدم . بعده ینه کلامه دوام ایله: بونلر هپ فنا شیردر . لکن نه چاره؟ مقدهما اون سنه اول مرتد ماده سنه قرار ویرلدکده فرنک دوتماسی بوراده یوق ایدی . شمعدی دوتمالزندن بشقه انکلیز اردوسی اسکدارده ، فرانسه اردوسی مصلقده در . نه یاپالم؟ او وقت ویریلان قرار اوزره ماده معلومه ، که تأخیر قتل ایله تأویذ اولمش ایدی ، بوکره تعمیم اولندی . وفرمانده اولان شیرلر یکی دکلدر . یکی بر ایکی ماده واردر . واقعا بن مجلسده بعض سوزلر سویله مشدم . لکن محاکمه لقردیسی اولمدی . سویله که سلفم بک افندی کوزل اوغلی ایچون: رتبه سز لرده ویریله جک ایتمش ، سنده بو طریقک آدمیسک . افندی حضرتلرینه سویله سکاده بر رتبه ثانیه متمایزی آلسون» دیمش . او دخی غایت احق و قبا بر ارمنی اولدیغندن کلوب مکتوبی و کتخدانمه بونی نقل ایله رتبه التماس ایلمش . بوماده دن غایت محزون و مکدر اولدم . بوماده لر ی ایضاح ایدیکنز . خلقک تعریضاتندن قور توله لم دیدم . یوخسه محاکمه لقردیسی اولمدی دیو ختم کلام ایلدی .

دونوب رشید پاشا یانه کلدیم . شیخ الاسلام افدینک افاداتی کندوسنه بیان

ایتمدم .»

نتیجه ده شیخ الاسلام افدینک بویله برسوزده بولونمادیقی آکلاشیلدی . فقط رشید پاشا ، کندینه بو سوزلر آکلاتیلدیقی زمان ، شو مطالعه ده بولوندی :
— شیخ الاسلام افدیندن اوله برشی صادر اولمدی آکلاشیلدی . لکن

او بیچارہ نیک منفعول اولدینی معلوم اولدی کہ، موادک ایضاحیلہ اعتراضاتک دفع اولنہ جنی زعمندہ بولنہ یور۔ فقط ایضاح اولنسون دیدیکنندہ حتی وار۔ کاشکہ بوندہ اصرار ایتسہ و اول موادی ایضاح ایتدرسدہ ہر کس اشتباہدن قورتولسہ بندہ سائرلیہ برابر معترض ایکن مقر اولورم۔

رشید پاشا بو سوزلری سویلرکن و فیک افندی دہ یانندہ حاضر دی۔ حتی سوزہ اودہ قاریشمش:

— بو افدینک باشنہ بر کلہ جک وار۔ اگر دہا بر ایکی مجلسدہ ایضاح اولونسون دیرسہ عزلی لازم کلور۔

دیمشدی۔ بو سوز اوزرینہ رشید پاشا ویانندہ کیلر مستہزیانہ کولہرک بحثہ ختام ویرمشلردی۔

رشید پاشانک اصلاحات فرمانی حقندہ کی مطالعہ سی شو مرکزده ایدی: بونی بالذات جودت پاشایہ آ کلآتمشدی۔ اصلاحات فرمانک تنظیمندن بر سنہ اول، دولتر بینندہ جاری مخبراندہ یالکز خریدتیا نلرک دینی امتیازلری موضوع بحث ایدلمشدی۔ فقط بو نقطہ معاہدہ یہ ادخال ایدلیہ جکدی۔ رشید پاشا بومستلہدہ شدتہ اصرار ایتمشدی۔ حال بوکہ شمدی مصالحہ یہ اساس اتخاڈ اولونان مادہ لرک دردنچی مادہ سنہ خریدتیا نلر ایچون حقوق سیاسیہدہ قونولمشدی۔ بو مادہ، استانبولده انکلترہ، فرانسه و آوستریا سفیرلریہ رسمی مجلسلر عقد ایدلہرک قبول ایدلمش، حتی قالما کی بک دہ ضبط طوتمشدی۔ رشید پاشا بومستلہ یہ خبر آلدینی زمان شو مطالعہدہ بولوندی:

— بو مسئلہ امور داخلہ یہ متعلق اولغلہ امثالسز بر مذا کرہ درہ۔ وا کرچہ مقدملری دخی سفرا بعض شیلر سویلر و بعض ایشلر یاپدی برلر ایدی۔ انحق کافہ سی من غیر رسم اولوب رسمی صورتدہ برشی وقوع بولمازدی۔ و مواد اساسیہ مذکورہ دولت علیہ یہ عرض اولندین روسیہ لویہ عرض و قبول ایتدی رلدکن صوکر ا دولت علیہ یہ عرض اولندقدہ شو حقوق بولتیقہ اوزرینہ بر پروتستو اولنحق لازمہ دندی۔

بناء علیہ اصلاحات فرمانک لزومہ رشید پاشادہ قائلدی۔ فقط بعض مادہ لرینک تعدیلک طرفداردی۔ حال بوکہ وکلا اوروپا لیرہ خوش کورونمک ایچون فضلہ مساعدتدہ بولونمشلر، و تدریجاً یاپیلاجق بر شیئی بردنبرہ اعلان ایتمشلردی۔ بو

ماده لرك مسلمانلر نظرنده حصوله کتیردیکی فنا تأیری ازاله ایچون ده درلو درلو تفسیر ایدرک خلقی او یالامایه باشلامشردی . وکلا معزوللرینک اک زیاده اعتراض ایتدکلی ده، بوقظه ایدی . فرمانک بوصورتله یازیلماسه سبب ، قانون دی . قانون ، رشید پاشانک عزلی و محمدعلی پاشانک میدانه چیقارماسی یوزندن کوچه نیکی . اصلاحات فرماننک اک آغیر ماده سی ، اوزمانک نقطه نظرینه کوره ، خریستیانلر « وظائف تبعیتک اک آغیری اولان وظیفه عسکریه ، بی ایفایتمدکلی حالده ، سیاسی حقوقده مسلمانلرله مساوی اولمالریدی . بومطالعه طوغر وایدی . فی الحقیقه خریستیانلر ، دکل وظیفه عسکریه ایفاسی ، حتی وطن اندیشه سیله ده متحسس دکلردی . بالخاصه استانبولده اوطوران وغرب فکریله یتیشه نلر تورک وطنده یاشارلر ، تورک وطنده ثروتلرینی و سعادتلرینی تأمین ایدرلر ، ینه تورک وطنی بیقمق ایچون تورکلرک اک بی امان دشمنلریله حسلرینی ومنفعتلرینی تشریک ایتمکدن کوی طورمازلردی . تورک وطنی دشمن استیلاسه معروض قالدیغی زمان اک زیاده سویهنه ، حتی اک لاقید طاورانان ، بلکه برکون اولکی وطنداشلرینی پارچالامق ودشمنله برلشمک ایچون حاضرلانا ، خریستیانلردی . اکثرنده ، اردونک « غلوبیتی ، معزز طوپراقلرک دشمن الینه کچمسی ، مملکتک فلا کته اوغراماسی ، اوافق بر تأثر دکل ، بلکه سنه لردن بری بکله دکلی غایه لرك حصولنی کورمکدن متولد نشئه لر پیدا ایدردی . تورک اداره سندن کوردکلی فناقلر قلبلردن بردرلو زائل اولمازدی . دینی تعصب ، ازلی برکین ، تورک دشمنلریله حساً وفعلاً برلشمه بی اونلره ده اوافق کوستیردی . یالکیز ، دولت خدمتنده بولونان وظاهر آتورک حسی بسله ی اوافق بر قسم بو حاللردن مستثنی طوتولایلیردی . مسلمانلر بو حقیقتلری بیلدکلی ایچون خریستیان تبعه دن عصرلردن بری مملکت محافظه سی ، عسکرلک کبی درین برون عشقنه مستند خدمتلری هیچ بر زمان بکله مزلردی . بناء علیه خریستیانلر ده کندیلریله مساوی سیاسی حقار ویریله سنی موافق کورمزلردی . شمدی بو حقار ، معاهده یه صوقولاجنی ایچون حقوق عادیه صره سنه کیره جکدی . چونکه پارس قونفرالسنده ، سائر دولتلردن کلن مرخصلر اصلاحات فرماننک معاهده یه ادخالنی ایسته مشلردی . عالی پاشا بوکا موافقت ایتمهش ، مسئله بی استانبوله عرض ایتشدی . استانبولدن ایسه آنجق :

« دولت علیه بویه بر فرمان اصدار ابتدی ، دول سائرہ دخی تحسین ایلدی . »
 تعبیرینک درجنه رضا کوسترلمشدی . حتی ذیلنه : « دولت علیه نك امور
 داخله سنه مداخله اولنه مامسی » قیدی ده قونولمشدی . وکلا بونکله متسلی اولیوردی .
 رشید پاشا ایسه بوشرط داخلنده بیه :

— بویکی فقره مندرج اولدینی حالده اجرا آنک مفرداتنه مداخله اولنه مامق
 معناسی چیقار . یوقسه عمومیتی حقوق اوروپادن اولدی .
 دیوردی .

حتی بو صرہ لرده ، قانون رشید پاشا ایله ملاقات ایتمش ، وشو سوزلری
 سوبله مشدی :

— سلطان عبدالحمید حضرتلری نبی جاغیروبده دول اوروپا بزه بو موادی
 تعهد ایتدی رده رک باشمزی بلایه اوغرا تدی لر ، سن ده بوراده بو قدر سنه نك الحیسک
 دیو تقاضا ایتسه ، بر جوام وار ، دیرمکه سنک صدراعظمک عالی پاشا بونلره دائر
 در سعادتده عقد اولونان قونفرانسه الینی کو کسنه قویوب دولت علیه نك یاشاماسی
 بوموادک اجراسنه منوطدر دینه رک بونلرک محسناتی بیان ایتدی ، اکر داخلی
 مشکلاتی اولسه ، اوراسنی انلر دها اعلا بیلور ، بز خارجدن لایقیله کوره مه بز .

رشید پاشا اصلاحات فرماننده کی ماده لری بردرلو هضم ایده میوردی . خصوصیه
 وکلانک « تحت محاکمه یه آلق » سوزی بردرلو خاطرندن چیمسایوردی . نهایت
 مابین هایون باش کتابتنه برتد کره ایله برده امتیاز فرمانی حقنده کی اعتراضاتی
 حاوی لایحه یازدی ، هرا یکسی ده مابین هایونه تقدیم ایتدی که ، صورتلری
 بوجه آتیدر :

رشید پاشانک مابین هایون باش کتابتنه یازمش اولدینی تذکره نك صورتیدر :
 در دست اولان مصالح دقیقه دن دولایی بعض کیفیات و مطالعاتی حاوی قلمه
 آلتان لایحه منظور دقایقشور حضرت پادشاهی بیورلق ایچون تقدیم قلندی . لایحه
 مذکور نك بعض فقراتی دوات مستخدمه دن بعضیلرینی اتهام صورتنده کی کورینور
 ایسه ده خدا علیمدر که هیچ کیمسه حقنده غرضم وکندمجه دخی سرمایه حیام
 اولان توجهات جلیله جناب ولی نعمتک بقاسندن غیرى املم اولیوب فقط جان

جهانندن اقدام بیلدیکم پادشاهمز افندمزه و دولت علیه لرینه و وطن و ملتیه مضر اوله جق شیرلی تجویز ایدنلر پدر و برادر و اولادم دخی اولسه لر لله الحمد خلقت ذاتیه مده بولنان صداقم جهتله یه طوغری بی سویله مکدن کرو طوره میه جفمه و وطن و ملتیه منفعتلی ظن ایتدیکم کیفیاتی دخی عرض و بیان ایتکلکی فریضه ذمت رقیت بیلدیکمه مبنی لایحه مرقومه یه بعض خصوصات درج اولنش اولغله بوضورت الحاله هده بولندیغم حال و موقع اقتضاسنجه برپی ادبانه حرکتیه جسارت رنگنی آله جفی جهتله شایان تویسخ اوله جفمی دخی معترف ایسه مده نیات صادقم حسیله عفو عالی یه مظهریم خصوصنده امید کترانه م دخی پک قوی بولغله حق بندکانه مده هر نه دورلو معامله بیورلسه پک بیوک نعمت و عنایت بیلنه چکی و چونکه لایحه مذ کوره مائلندن مستفاد اوله جفی و جهله ذات والای و کالتپناهینک بو طرفدن قبل الحریکه واقع اولان سؤال لرینه لازم کله جک جوابلری و یروب بعض مسموعان دن دولایی ایستیلور ایسه محاکمه یه حاضر و آماده اولدیغمی دخی جانب جناب قوا پناهی یه اخبار ایلدیکم دن و بو کره دخی لایحه مذ کوره ایله هر حالی و ذهن قاصر بجه بعض مطالعات شخصی یه دخی من غیر حد عبته علیای حضرت ولی نعمته بیان و اشعاره متجاسر اولدیغم دن آرتق بنده بی ریالری نک بوندن صکره اتخا ز ایده حکم اصول و مسلک شاید محاکمه یه دعوت اولندیغم حالده کیدوب هر خصوصک طوغری سنی سویله مک اوزره ماعد اوقتلرده التزام سکوت ایتمک دن و هیچ برشیمه قاریشما مقدن عبارت اوله جق ایسه ده مجرد کندی جرم و کناه و طالع سیاهم اقتضاسنجه اکثریا سهام مقتربانه هدف اوله کلدیکمه و درد دست بولنان شیرله طرف چا کرانه م دن اعتراض و قوعی شایعه سیله حق کترانه مده الجیلرک تشدید افکارینه چالشمقده اولسی دخی احتمالات قویه دن بولندیغنه نظراً بو یولده ظهور ایده بیله جک قیل و قاللر بالاخره ولی نعمتمک راحتسز لقلرینی موجب و بو عبید مملوک دخی خدانکرده حسن نظر مرحمت اثر جناب جناب شهر یاریدن دوشمکلکی انتاج ایده بیلمسی و اهمه سی بنده کینه لرینه خاطر خراش اولدیغندن شیمیدین هواسی لطیفجه بر محله کیدوب اقامت ایتکلکمه امر و فرمان جناب تاجدار ی متعلق بیوریلور ایسه اجرای مقتضای منیفه مسارعت اوله جفی رهین علم سامیلری بیورلدقده اولبا یده

پارسه عقد اولنان یتش ایکی سنه سی معاهده سی و تبعه غیر مسلمه یه اعطا قلنان امتیاز

فرمانى حقدہ بعض اعتراضاتى حاوى رشيدباشا طرفندن اشبو تذکرہ بہ ملفوف اوله رق مابین
هاپونہ قدیم اولنان لایحه نك صورتیدر :

ذات والای حضرت صدارتیناهی بو طرفدن حرکت ایتمزدن اول کندولرینه
فرانسه سفیرینک بالوسنده تصادف اولندیغنده انهای صحبتده خرستیان تبعه به دائر
یاپله جق شیلرک برآن اقدام اجراسی تقدیرنده بو خصوصک معاهده به داخل اولمقدن
قورتیله جفی سفرای نلته طرفندن وعد اولندیغنی حکایه ایله برابر بو باده مطالعه
چا کرانه می استفسار بیوردقلرینه بناءً مادامکه شرائط صلحیه نك دردنجی ماده سى
خرستیانلر اوزرینه اولوب بونده ایسه شمدی به قدر هیچ برورقه رسمیه ده کورلیان
حقوق پولتیقه تمیری که اهل اسلام ایله خرستیان تبعه یی هر خصوصه مساوات
کامله حاله قویه جق بر سوزدر بو دخی مندرج ایکن طرف دولت علیه دن رد
اولندیغندن بشقه موادخسه نك اساس اتخاذا اولنه جفنه دائر وپانده منعقد اوله جق
پروتوقولی امضا ایتمکه سلطنت سنیه نك وپانه سفیری مأذون اولدیغی دخی غزته لرده
کورلمش اولدیغندن وپروتوقول دخی عهد قوتنده بولندیغندن بونک ایچون عجیبا
معاهده به کیرمکدن قورتیله بیلمسنه محل اولیوب شمیدین کیرمش نظریله باقلمق
لازم کله جکی وازجمله پارسی تشریف لرنده بین الدول مقرر اولدیغی اوزره مواد اساسیه
امضا اولنه جق اولدیغی حالده برنجی وایکنجی واونجی ماده لر ذکر اولندقدنصکره
ارده دردنجی بی براقوبده بشنجی به کچلمسنه دولت لک راضی اوله جق لرینی عقل
کسمدیکی والحاصل سفرانک وعد لرینه مبنی دولت لک ایده جکی مساعده اولسه اولسه
چونکه بوامتیازات یا برخط هایون ویا خود فرمان عالی ایله اعلان اولنه جفندن انک
احکام مندرجه سى معاهده عمومیه به لفظ بلفظ کچورلیه رک مثلا مواد اساسیه نك
دردنجی ماده سنده مذکور اولدیغی وجهله خرستیان تبعه نك امتیازات مذهبه
و حقوق پولتیقه سنى دولت علیه فلان تاریخده نشر بیوردیغی خط هایون ویا فرمان
عالی ایله اجرا وتأمین بیورلمش اولدیغندن ارتق بونلرک موضوع بحث اولسنه حاجت
قالیه رق یالکز ذکر ایله اکتفا اولتمشدر بوللو برقره علاوه ایتمک ایستیه جکلری
محمتملات قویه دن اولوب بونک اجراسی تقدیرنده ایسه امتیازاتی متضمن اولان خط
هایون ویا فرمان عالی عهدنامه نك اجزاسندن معدود اوله رق ایسته بونکله دولت لره
برحق نظارت ویرلمش و بو صورتله سلطنت سنیه نك استقلال عالی سى اخلال ایدلمش

اوله جنی و امر و فرمان حضرت پادشاهی متعلق بیوردینی خالده قونفرانسره کیتمه
ابتدادن میل چا کرانم وار ایکن مصلحتک کسب ایتدیکی رنک و روشه کوره
بو محذوردن قورلمسی امکانش کورینوب بویله بر ماده مضره به وضع ید ایتمکن
دخی غایتله مجتنب بولدیغمدن شو کونکی کونده کیتیه جکمدن طولایی ممنونیم
برکال بولدیغی جوابلرینی ویرمش ایدم و متعاقباً منتشر اولان فرمان عالینک صورت
مطبوعه سنی قرائت ایلدیکنده کورک مصلحتک مبدأ و منتهاسنده و کورک صورت
اجراسنده دولت علیه نیک استقلال و شانته رخنه و ذهنلره خدشه ویره جک شیلر
کوردیکندن بعض ذوات ایله بوکادائر مصاحبت ائساننده حسب الصداقه طیانه میهرق
تأسفی اظهاردن کرو طوره مامش ایدم. بیلیم بو مثلوسوزلر بعضیرینک پولتیقه سینه
طوقوندیغندیمدر نهدر یاپدیغمز نظامات حسنه به بعض معزول و کلا طرفندن اعتراض
وقوع بوله بور، ارتق بونلری محاکمه به چکمدکجه بر راحت ایده میه جکزر بوللو کلمات
تقوه اولدیغنی ایشتمش اولدیغمدن سائر معزولینک اقوال و حرکاتی بیله جکم شی
دکل ایسه ده کندجه محاکمه حاضر اولدیغی طرف والای فتوا پناهی به اخبار
ایتدیکم جهته اکر محاکمه به دعوت ایدرلر ایسه سلطنت سینه نیک استقلال عالینسه
طوقونان و خصوصیه پادشاهمز افندمز. بورجلو اولدیغمز صداقه منافی کورینان
شیلری بیان و اثبات ایتمکلکده تردد ایتیه جکم درکار اولوب هر برحالی عتبه علیای
پادشاهی به عرض ایتمکلک دخی وظائف عبودیتک اقدمی اولمغله و بو عاجز کبی
امل سز بربنده نیک بویله بر حرکتنه بشقه دورلو معنی ویرله میه جکی دخی بدیه یاندن
بولمغله شو وجهله بیان حاله ابتدار اولنورکه بالاده مذکور اولدیغی اوزره ابتدا
شرائط صلحیه نیک دردنجی ماده سنده حقوق پولتیقه لفظی کورلدیکی کبی پروتستو
اولتیهرق قبولی مشعر اولان سکوت معامله سی و نانیاً تدقیق مصلحت اولتیق سزین
ویانه ده منعقد اولان پروتوقول ایچون دولت علیه مصلحتکدارینه مأذونیت ویرلمسی
و نالناً سلطنت سینه نیک صرف امور داخلیه سندن اولان نظامات ایچون بوراده سفرا
ایلره قونفرانسره کیریلرک مضبطه بیله طوندرلمسی دولت علیه نیک استقلال عالینسی
و حقوق حکومت سینه سنی تهلکجه براقه جق صورتده پولتیقه جه بک بیوک
خطالر اولهرق اشبو فرمان عالی هر نصل عبارته ایله اولورسه اولسون معاهده ده
مذکور اوله جق اولورسه ارتق بوراسی معاذالله تعالی مقاسمه حکومت دیمک

اوله جنی جهته سلطنت سنیه نك شو محاربه ده ابتدکی فداکارلقار وچکدیکی مشقتلر ودول متفقہ نك دخی صرف ابتدکی مساعی و همتلر بیاغی بی ثمره قاله جقدر ودولتلك محافظه استقلالی حقنده اولان دعوالرینی بوفعل تقض ایدہ چکی جهته بو دخی لفظ بی معنی کبی کورینه جکدر وقره دکزده روسیه دوتماسنک محوی و بسارایادن بر از اراضینک بغداد امارتنه الحاقی کبی فی نفس الامر فواند مادیه سی اولان شیر دخی اشبو مضرات حقوقیه واستقلالیه مکافات اوله میه جقدر سالف الذکر فرمان عالینک حاوی اولدینی احکامه و صورت اجراسنه کلنجه زمان وموقعک حکم و ایجابی منکر اوله میه رق خرسیان تبعه نك بوندن یوز سنه اولکی دکل بکرمی سنه مقدمکی حالده بیله قوللانیمسی ممکن اوله میه جنی بدیهاتدن و کرک جنتمکان اقدمزک زمانلرنده و کرک عصر عالی شهنشاهیده خرسیانلر حقلرنده اراالق اراالق شایان بیورلمش اولان مساعدات سنیه نك هپ بوملاحظاتدن نشأت ابتدکی مسلماتدن اولدیغنه نظراً بوندنبویله دخی بعض مواد مساعده علاوه اولنسنک لزومی حقنده بر دیه جک یوق ایسه ده بویله شیرلر تدریجی و خصوصیه دول اجنیه نك مداخله رسمیہ سی فارشمقسزین هم اهل اسلامک اذعان الی شدیدلرسنه و همده خرسیان طاقنک حوصله تحمللرینه صیغیه جق صورتده دفعه بر چوق امتیازات و بریلوبده شماردلامسنه دقت اولنق مقتضای حکمدن ایکن وکلای فخام حضراتی طرفلرندن بوقضیه دقیقه نك اراانامسی جای تعجبدر واکرچه بوماده ده بورتبه ایلوو کیدلسنک البتده اسباب مجبره سی اوله جنی بالطبع خاطرہ کله جک شی اولوب وکلای فخام طرفلرندن دخی بو صورتک میدانہ قونیلدیقنده شبهه یوق ایسه ده کچن سنه کبی شرائط صلحیه ده یالکز امتیازات مذهبیہ نك بقاسی فقره سی مندرج اوله رق بین الدول یاپیلان بعض اوراقده دخی انجق راحت ورفاه معاسنی متضمن اولان اصلاح حال رعایا قضیه سنک فتوت سنیه حضرت ملوکانه یه حواله سی عباره سی مسطور اولوب بودفمه کی شرائط صلحیه نك دردنجی ماده سنده بیله حقوق پولتیقه لفظنک وجودیله برابر ینه استقلال عالی و حقوق علیه رعایت قید قویسنک دخی محرر بولنسی اسباب مبرمه مطالعه سنی سالب اوله جغندن بشقه ایچیلردن دها مکالمات هنکامنده طوغریسی وکلای دولت علیه تسهیل مصلحت ایدرک ارزو و امیدلریمزک بیله اوتہ طرفنه کچدیله وادیسنده سوزلر سویلدکلرینه

دائر روایتلر و شوارالق بو کلماتی مصدق غزته لرده کورلمکده اولان حکایتلر دخی هب ماده ابرامیه نک فقدانی ملاحظه سنه قوت ویره جک شیر اولدیغنه نظراً مجرد اوروباجه برمدوحیت قرالمق هوسيله اصل التزام اولنه جق طریق احتیاطکارانه وحیت شعارانه نک ترک اولنمش اولسی ظنی پک غالب کورنمکده در. واشبو فرمان عالینک معنای حقیقیسنی ستر ایچون هر نفدر تأویلات اغفالیه ایله اوغراشلمقده ایسه ده اصل صلحی اوروبایه بیلدرلدیکی اوزره (أمانسپاسیون قوملت واغالیته پارفنت) قضایاسی اوله رق بوندن بویله ملت حا که ایله ملل محکومه بیننده هیچ بر کونه فرق قالمدیغنی و فرمان عالینک بوشیلرده و کرک تملک املاک ماده سنه دائر محفلرنده کورینان فقرات مبهمه دخی انجق بورایی اغفال ایچون میدانه قونیلمش کلمات مصنعه اولوب یوخسه بو خصوصلرک بر دائرة محدودده ایچنده طوتیلمسنه و وقتیه دعوی اولندجیه اوروبالویی اسکات و اقناعه مدار اولور صورتده اولمدیغنی اثبات اتمک پک آسان شیدر. هر نه ایسه بو خصوصلرده مجبورت قویه اولمدیغنی تقدیرده بو درجه ایلرو کیدلمک مناسب کورلمدیکی مثلثو شاید بر قوی مجبورت اولدیغنی حالده دخی چونکه بو ماده دولت علیه نک التیوز سنه لک رنگنی تمامیه ضد و مخالفی اولان بر رنگه قویه جق و اهل اسلام و خرسیتان بیننده معاذاه تعالی بر مقاتله عظیمه وقوعنه سبب اوله بیله جک بر امر جسم و نازک اولوب الحاله هذه در سعادتده بر قوه اجنبیه بولنسی جهتله بوراچه باشلوجه وقوعاندن قورقلماز و روم ایلینک بوسنه و ارنودلقدن ماعسدا یرلرندن بر کونه او یغونسزلق مأمول اولنمز ایسه ده شام و حلب و خطه عراقیه ده و اناطولینک پک چوق یرلرنده بونک سوء تأثیراتی و اجراسنک صعوبات قویه دن ایکن بورالری اصلا قید اولنیه رق بالعکس بوکا بغایت خفیفجه صورتله تثبیت اولنمش اولسی دخی عقله ملایم کورنمز. زیرا اسباب مبرمه صحیحاً موجود ایسه انی اثباتده صعوبت اولمدیغنی جهتله سلطنت سنیه نک عادات قدیمه سندن اولدیغنی وجهله بومصلحت بر مجلس عمومیه قونیلمش و حقیقت حال اطرافیه اکلادلمش اولسیدی هر کس مجنون اولمدیغندن بیوک بیوک مخاطراتی دفع ایچون الکتعصب و وقوفسز بولنا لک بیله همه حال بر نوع فدا کارقلاری کوزده الیره جقلرنده شبهه اولمدیغنه نظراً اولخالده بومصلحتنک قراری ارای عمومی نک اتحادیه اولور و دولت علیه دخی هر درلو تعریضاندن و امر اجرا ده

دخى مشكلاتدن مصون بولنور ايدى و چونكه بوندن مقدم سوخته ماده مى و قوعنده اولوقت آراى عمومىيى و مساغ شرعى شريفى و آنك اوزرينه متعلق بيوريلان اراده سنيه يى جامع اوله رق الله بولمىس اولان سند علنى دفع فسادە سلاح و قوت اولديغى جله نك معلومى اولديغىدن و بوكره اعلان اولنان نظامات ايسه شمدى به دكين هيچ امثالى كورلماش غايت تنك بر ماده بولنديغىدن شتاه سزجه اجرايه مدار اولمق و شايد طشره لرده بوكا قارشو حركت ايدنلر اولورايسه او مقوله لرى قولايقله يوله ياتيرمق ايجون الله بر سند قوى بولمىسى قضيه سندن دخى و كلاجه غفلت اولنماسى اقتضا ايدردى. حالبوكه مصلحت بو صورتده طوتليه رق بر مجلس مختصرده بر قاچ كره اجتماع ايله على العجله هر شى بايولوب و كلايه فريضه ذمت و مقتضاي صداقت و عبوديت آنجق ذاتلر يى ميدانه قويمق و حاصل اوله جق انكسار قلوبه دخى كندولر يى قارشو طومتق صورتلرى ايكن فرمان عاليده قرار و كلادن بيله بحث اولمق سز يى اراده سنيه مخصوصه صورتنده اعلان اولمىسى دخى عقل قاصر كمترا نه بجه و كلالق و ظائفه مابين بر بيوك خطادر و فرمان عالينك اعلانندن هيچ اولمز ايسه اون اونبش كون اول ولات و متصرفينه محرمانه بر مکتوب يازيلق و ايجابات عصر يه دن اولمق اوزره شومالده و بو صورتده بر فرمان عالي كوندربله جكدر سز لر مقدمات مناسبه ايله شمديدن خلقك اذھاتنى حاضر لغه همت ايديكز يوللو بعض و صايا يازلمق اهم مهامدن ايكن تحقيق اولنديغنه كوره بوندن دخى غفلت اولمشدر و بزم ايجنده ايكن حس ايدمديكمز مشكلاتى خارجدن اوروپالونك دھا اطرافلى كورديكنه و استخفاف ايتمديكنه بو دخى دلالت ايدركه نظامات جديده يرلشجه به قدر ممالك دولت عليه نك بعض مواقعه دن دول متفقه عسا كرينك مدت و افیه اقامتلى لزومندن اوروپا غزته لرى شمديدن بحث ايتمكده درلر. بوايسه فعله كله جك يعنى دول متفقه ايله باييلان اتفاق معاهده سنده مصالحه نك انعقادى عقبنده و مدت معينه طرفنده حاضر لئوب عسكرو سفينه لر يى اعاده ايتلرى مشروط ايكن بويله سبيلرله تمديد اقامت صورتى ظهور ايدمك اولور ايسه بونك دخى مضرت عظيمه مى اوله جنى بديهيدر. هر نه ايسه شمدى مصلحت بو درجه به كلوب بوندن درت سه مقدم قدس مسئله نك صورت تنظيمه سنه دائر و برييلان قرار هر طرفه مقبول اولمش ايكن صكره اجراسنده و قوعه كلان خطيئات محاربه

حاضر بی منتج اولدینی کبی بو محاربه نك مصالحه به مبدل اوله جنی هنگامه مشهود اولان حرکات غافلانه دخی دولت علیه نك شرف و حیثیتی و استقلال عالیستی بر حال خطرناکه ایصال ایتمش اولدیغندن ولی نعمت بیتمز پادشاهمزك صادق قوی و کوله سی اولانلره کوره بو شیردن طولانی محزون و دلخون اولمقلقه برابر بعض کونه تدابیر تعمیریه به دوشمک دخی وجیه ذمت اولدیغنه بناء شوراسی عاجزانه و قاصرانه خاطر کنار اولمشدرکه ابتدا بو فرمان عالینک احکامی سلطنت سنیه نك کندولکنندن تأسیس بیورمش اولدینی سائر نظامانه بکزه میهرک دول نئه سفرا سیله رسماً قونفرانسلرده قرارلشدیرلمش اولدینی جهته تمامی اجراسنه مجبوریته قویه درکار اولدیغندن بونک تعدیل و تغیری امر محال اولوب فقط ایالات والویه ده اجرا آتنده دخی مأمورین طرفلرندن یولمزلق واقع اوله حق اولور ایسه بوندن برطاقم غوائل تکون ایده جکندن و بونکله عساکر اجنیه نك ممالک سلطنت سنیه ده تمديد اقامت لرینه دخی سببیت ویره جکنده شبه اولمغله باری شو محاذیر ملحوظه نك اوکنی کیدرمک همچون مأمورین کرامی حرکت حکیمانه به دعوت یولنده کندولرینه تنبیه نامه لر یازلمسی واشبو فرمان عالیدن دولای هر طرفه اهل اسلامک مکدر و مغموم اوله جقلری امور طبعیه دن اولوب اگرچه محاربه حالیه اوآننده خرسیتان تبعه طرفندن دخی خدمتده قصور اولنماش ایسه ده اغور دولت علیه ده اصل فدای جان ایدن ملت اسلامیه اولدیغندن عموم اهل اسلامک بعض مرتبه تطیب و تلطیفی تدبیر لرینه دخی باقلماسی و حوالی حجازیه نك صفت جلیله خلافت کبرایه رابطه قویه سی جهته اول قطعه مبارکه اهالی کرامنک افکار لرینی کوزتمک فریضه دن اوله رق ده یقین وقته بر اسرا منوعیتی سوزینک اورالرده نصل قتال عظیمه سبب اولدینی دخی بو فرمان عالینک اورالرده شیوعی هر کسی المناک ایده جکنک دلیل قویسی اولمغله و جده والیسی دولتلو کامل پاشا حضرتلری هر تقدیر اصدقادن بر ذات ایسه ده بر وقتدنبرو کندوسنک مشهود اولان شدت و حدتی خصوصاً حرم شریف دروننده سفک دمای بشریه به سببیتی اولحوالی مقدسه ده هر کسی دلکیر و سفیر ایلدیکی دخی ارباب وقوف طرفلرندن روایت اولمغله مشارالیه سایه شو کتوایه حضرت خلافت بنا هیده آخر ایشده قوللانیق اوزده شو اراق حرمین شریفین اهالی کرامنی تأمین و تألیفه وانلره سوء تأثیراتی

اوله جق شيلرى حكيمايه تفهيم و تعريفه مقتدر بر ذاتك دخى جده يه والى تعيينيله سريعاً محل مأموريتنه اعزام بيورلسى و بودفعه كى شرائط صلحيه نك دردنجى ماده سى حقنده بوجه محرر ابتدادن قيدسزلق و قوعوبولش اولديغندن شمدى سالف الذكّر فرمان عالينك عهدنامه ده مذكور اولمقدن قورتارلسى بك مشكل كورينوب حالبوكه هرقتدر صورت خفيفه ده اولورايسه اولسون بر كرده معاهده ده مذكور اولدينى كې سلطنت سنيه نك استقلال عاليسنه عظيم رخنه آچلمش و بوندن بوله دولت عليه نك مصالح داخليه سى حقنده دولتره برمداخله رسميه حقي و يرلش اوله جغندن فرضا بوبلانك دفعنه چاره وامكان بولنه ميه جق اولدينى حالده بارى دولت عليه دولترك الى الابد حمايه مشترك سى تحتنده قالماق ايجون مثلا بوندن بش سنه يه قدر سلطنت سنيه ممالك محروسه سنده لازم كلان اصلاحاتى اجرايه همت بيوره جنى جهته اول مدتك انقضاسنده ماده رابعه نك كان لم يكن حكمنه كيرمسى و اول مدت طرفنده دخى دولتر طرفندن امور دولت عليه بر كونا مداخله ايدلامسى فقراتك دخى عهدنامه يه درج ايدلسى كې بعض شى ياپيلمسى وقت و حاله قائده لو كې كورينور ايسه ده بونلر هب ملاحظات قاصره قيلندن اوله رقى مبارك ذهن پاك و خاطر تابناك ظل الله يه لايح و سانح اوله جق ارأى رزينه محض اصابت و كرامت اوله جغنده اشتباه اولمامغله امر و فرمان

اصلاحات فرمانك بعض احكامنه يالكز رشيد پاشا دكل ، استقنا كى بك ده معترضدى . استقنا كى بك فرمانك تنظيم و اعلانندن اول مقام صدارته بر لايحه و يرمشدى . بولايجده عينيله رشيد پاشانك فكرى درميان ايديليوردي . استقنا كى بك شو مطالعه ده ايدى :

« دول ثلثه سراسى شمديدن بالمله تبعه سلطنت سنيه يه مساوات حقوق اعطاسنى ادعا ايدهورلر . بو حالده ايسه ابا عن جد متوارد اولان و طبيعت ثابته حكمنه كيرن اعتقادات و ذهابات و عادات و اعتياداتك دفعهٴ اتخاذ اوله جق تنظيمات جديده نك تطبيقات فعليه و اجراآت عمليه سنه مخالف و معترض اوله جقلى دركاردر . اوروياده دخى دفعهٴ تنظيمات جديده ميسر اوله ميوب بالتدريج حاصل اوله كلديكى

معلومدر. ثانیاً فرانسه ده قتل کلرک پروتستان ایله وانکلتره ده پروتستانلرک قتل کلرک ایله و المانیاده کذلک وقوع بولان مخاصمات ممالک عثمانیه ده گاه بکاه ظهوره کلان مخاصماتدن قات قات زیاده و خیم اولوب اوروبالو تدریجیه تعصبات دینیته تک تخفیفه تمسک و تشبث ایتدکلری مثللو دولت علیه دخی تبعه سنک زعم و ذهابلری رفته رفته تعدیله صرف همت بیورمقده اولوب انحق اولباول معاهده لر تعدیل واصلاح اولمقدجه سفرانک ادعا ایتدکلری مساعدات حقوق نکتته ناز که سی قوه دن فعله کله مز . شویله که مساعدات قیلندن اوله رق ایکی اوچیوز سنه دنبرو طرف دولت علیه دن دول متحابه نصاریه اعطا بیورلمش و مرور زمان ایله شروط متقابله حکمنی آلمش اولان عهدنامه لر یالکیز ملل افرنجیه یه نافع و تبعه دولت علیه یه مضر اولغله بو حالک بقاسنی سفرای ثانه دوستلریمیزک محکمه انصاف و وجدانلری روا کورمز . بو اجوبه مسکتنه ک سفرایه ملایمان و حکیمان اعطاسی تقدیرنده اقناع و الزاملری قابل اولور ظن و اعتقادنده م .

استفنا کی بک ، اوچونجی سلیمک صوک زمانلرنده روسیه یه سوق اولونان اردوی هایونده اصالة کتخدا بولونان مصطفی رفیق افندیته معینده اردوی هایون ترجمانییدی . حساً تورکدی . بناءً علیه بو سوزلری صمیمیت و صداقتنه بر دلیدی . ذاتاً اوروبالیرک تورک و طنتده یاشایان خریستیانلری التزام ایتمه لری ، اولنرک رفاه و ترقیسی تأمین ایتک ، اولنری تورکلرک فنا اداره سندن قورنارمق مقصدینه مبنی اولمادیغنی بیلوردی . اوروبالیرک بوحمایه دن مقصدلری ، تورکیه ده اطوران خریستیانلری وقایه اییدیور کچی کورونه رک تورکیه تک داخلی ایشلرینه بر مداخله قاپیسی آچق ، تورکلری ضعیف دوشوره رک پارجالامق ، وهر پارجالانیشده کندیلرینه اقتصادی ، تجاری ، جغرافی ، سیاسی عنصرلرک تورک و طنتده ایلریله ملری ، مسلمانلره عین حقوقه مالک اولارق تورک وطنی حقیق بر وطنداش ، ناموسکار بر همشهری صفتیله اداره ایتمه لری ، تورکیه ده اجنی مداخله سی تولد ایتمه جک وجهله تورک و طنتک یوکسلمه سنه چالیشمالری اوروبا سیاستک غایه سنه و منفعتنه ده مضردی . او زمان ، دولتلرک شرق بولتیقه سنه مهم بر تبدل حاصل اولاجقدی ؛ شرقه ذکی ، فعال ، عادل ، قانونی بر دولت بولونماسی ، اوروبانک شرق تجارتی ، شرقه چور دکلری انترقه لری

زیروزبر ایدہ جکدی . نتہ کیم بو حقیقت ، اصلاحات فرمانندن صوکرآ ، اوفاق بر حادثہ ایله تماماً آکلاشیلدی : قالما کی بکک تلطینی ارادہ سنیہ اقتضاسندندی . کندیسنه ویانہ سفارت سنیہ سی مناسب کورولدی . اولجہ پارس ایلچیلکنده بولوندیغی ایچون عہدہ سنہ بویوک ایلچیلک ویریلہ جکدی . فقط او زمان لوندره سفیری موسوروس بکده بویوک ایلچیلک ویرمک لازمدی . بو سبیدن فوآد پاشا ، قالما کی بکک اورتہ ایلچیلکک ویانہ سفارتہ تعیننی مناسب کوردی . و او صورتلہ ارادہ سنیہ سی استحصال ایتدی . قالما کی بکی باب عالی یه چاغیردی ، کامل بکک او طہ سندہ کندیسنه اورتہ ایلچیلکک تعین ایدلدیکی سویلندی ، قالما کی بک قبول ایتدی ، پساپورطنی ایستدی ، فوآد پاشانک بوکا فنا حالده جانی صیقیلدی ، آزقالدی :

— وارسون کیتسون !

دیہ جکدی . فقط سلفی عارف افندی بویوک ایلچی ایدی . بناءً علیہ قالما کی بکدن بویوک ایلچیلکک دریغ اولونماسی « خرسیتیان اولسندن فاشیدر » دیہ دیدی قوددی یه سبب اولاجغنی دوشوندی ، قالما کینک بودرشت حرکتی هضمه مجبور اولدی . همان عرض ایتدی ، قالما کی بک بویوک ایلچی تعین ایدلدی ، موسوروس بکده بویوک ایلچیلکک ایله رتبہ اولی صنف اولی رتبہ سی ویریلدی ، مسئله ویانہ یه یازیلدی . فقط آوستریا دولتی قالما کی بکک اورتہ ایلچیلکک قبول اولونابیلیرسده بویوک ایلچیلکک قبول اولونامیه جغنی بیان ایتدی . سببی ده ، فرانسه نک ویانہ ده مقیم ایلچیسى اورتہ ایلچی ایتمش . بالطبع تورکیه ایلچیسنک کندیسنه تقدمنی چکمه زمش . اکر اوکاده فرانسه دولتی بویوک ایلچیلکک ویرمک اولسه ، بالمقابلہ آوستریانکده فرانسه ده کی ایلچیسنه بویوک ایلچیلکک ویرمک لازم کله جکمش . حال بوکه فرانسه ده کی آوستریا ایلچیسى کنجمش ، کندیسنه بویوک ایلچیلکک ویرلمسی سنه نظراً آوستریا اصولته مخالفمش ، ایلچینکک پارسده بویوک بر نفوذی وارمش ، امپراطور کندیسنى صوکر درجه سویورمش . عزلیله رینہ باشقه برینک نصی ده موافق اولامیه جقمش . بناءً علیہ قالما کی بکک بویوک ایلچیلکک قبولی ممکن دکلمش .

فوآد پاشا بو مطالعه اوزرینہ کولمش :

— عارف افندی ده بویوک ایلچی ایدی .

دیمش . او زمان کندیسنه شو جواب ویرلمش :

— اوت . او دخی اکرچه بیوک ایلچی ایدی . انجق اهل اسلامدن اولوب اوروپا اصولته تمامیله واقف اولدیغندن و بزمه کاملاً آمیزش ایتدیکندن انک ضرری اولیوب اما قالمی کی تمامیله بزم اصولزده اولدیغندن انک رتبه سی طوقونور . حال بوکه اصلاحات فرمانی تشویق ، و مسلمانلرله خریستیانلرک عین حقلمه مالک اولمالرینی ترغیب ایدن دولتلردن بریده آوستریا دولتییدی . اصلاحات فرمانی اعلان ایدن تورکرله قارشی بویله بر تکلیفک درمیانی غریب کورونه جکدی . بونک ایچون لاقردینک شکلی دکیشدیرلمش ، نهایت مسئله شو صورتله تاویل ایدلمش :

— شمعی اوستریالونک هر طرفده اورته ایلچیسی اولوب ویانهده بولنان ایلیر دخی اورته ایلچیلکدن یوقاری اولدقلری جهته ویانه به کوندریله جک ایلینک دخی بیوک الچی اولماسی مناسب اولور .

مع مافیله بو مسئله به اعتراض ایدن یالکنز آوستریا دکلدی ؛ فرانسه خارجه ناظریده اعتراض ایتش ، پارس ایلچیسی محمد جمیل بک طرفندن مسئله رسماً فوآد پاشایه یازیلشدی . فوآد پاشا ، اصلاحات فرمانه طرفدار اولدیغی ایچون ، بو معامله بی کندی مطالعه سنه اساس اتخاذا ایدی :

— دول اوروپا دولت علیه طرفندن خریستیان تبعه سنه بعض معاملات لطفیه اجرا اولنسنی ایستلر ایهده اوله وکلانغه ووزرالغه چیقلملرینی بروقتده ایستیمه . جککری بو ماده ایله ده ثابت اولور .

دیدی . اصلاحات فرمانک علیهنده بولونانلر ایسه ، بونی مثال کوستره رک ، فرمانک تنظیمنده وکلانک حدندن فضله ایلری کیتمش اولدقلرینی سویلیورلردی . واقعا فوآد پاشاده معارضلریله هم فکردی ؛ فقط اونلرک مطالعه لرینی اصلا وارد کورمیوردی . حتی فرمان حقنده جریان ایدن برمذا کره اتناسنده پاشا ، قاینه عیناً شو سوزلری سویله مشدر :

— دولت علیه درت اساس اوزره مؤسس اولوب بونلرایله هر نصل ایسته نیلور ایسه اداره سی و ایلرولسی قابل اولور . و بونلردن هر قنغیسی ناقص اولور ایسه اداره قابل اولماز . درت اساس بودر : ملت اصومیه ، درت تورکیه ، سلطیعی عثمانیه ، یانتمت استانبول .